02/01/2024

Προκόπης Παυλόπουλος: Το εμβληματικό Ηγετικό Πρότυπο του Κωνσταντίνου Καραμανλή

/ Γνώμες

Στο εμβληματικό ηγετικό πρότυπο του Κωνσταντίνου Καραμανλή αναφέρεται σε άρθρο του ο πρώην Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής και Τακτικό Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, Προκόπης Παυλόπουλος, προβάλλοντας τις συνταγματικές θέσεις του μεγάλου Μακεδόνα πολιτικού.

Το άρθρο γράφτηκε με αφορμή της έκδοση αφιερωματικούς τόμου για τη γενικότερη πολιτική του Κωσταντίνου Καραμανλή.

Αναλυτικά το άρθρο:

Πρόλογος

Με το πέρασμα το χρόνου, η αδήριτη «ετυμηγορία» της Ιστορίας -που οιονεί εκ φύσεως «απεχθάνεται» και, τελικώς, αντιμετωπίζει δεόντως όσους επιχειρούν να την παραχαράξουν- αποκαθιστά τον Κωνσταντίνο Καραμανλή στον πολιτικό «θώκο», ο οποίος του αναλογεί «κατά δικαίαν κρίσιν».

Α. Όπως όλες, σχεδόν ανεξαιρέτως, οι μεγάλες φυσιογνωμίες που άφησαν το ευεργετικό «αποτύπωμά» τους στην Νεότερη Πολιτική Ιστορία μας, έτσι και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε ν' αντιμετωπίσει όχι τόσο τις αυτονόητες δυσχέρειες ενός Λαού, ο οποίος ορισμένες φορές -δίχως αποκλειστικώς δική του ευθύνη αλλά βιώνοντας την κατά κανόνα εσκεμμένη διαστρέβλωση της πραγματικότητας εκ μέρους ιδιοτελών λαϊκιστών και αδίστακτων δημαγωγών πολιτικών- δεν κατάφερε ν' ανταποκριθεί στο βάρος μεγάλων και επώδυνων πολιτικών αποφάσεων, κρίσιμων για το μέλλον του Τόπου. Αλλά πρωτίστως τον φθόνο των, καταφανώς κατωτέρων του και κατώτερων των περιστάσεων γενικώς, αντιπάλων του οι οποίοι επανειλημμένως επιδίωξαν να τον εξουδετερώσουν, φθάνοντας ως τον απόλυτο ξεπεσμό οργάνωσης επιχειρήσεων συκοφαντικής αμαύρωσης της προσωπικότητάς του. Καθώς όμως απέδειξε με την όλη πορεία του, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ουδέποτε κάμφθηκε –παρά την ανθρώπινη πικρία που «σώρευε» ως το τέλος του πολιτικού του βίου- από την ασφυκτική πίεση τέτοιων συμπεριφορών. Όλως αντιθέτως, επιτέλεσε στο ακέραιο το καθήκον του, ως Ευπατρίδης Πολιτικός, ακόμη και όταν χρειάσθηκε να υποστεί τις συνέπειες μιας αυτοεξορίας, όπως εκείνης στο Παρίσι έως το 1974, την οποία και επέλεξε ο ίδιος με γενναιότητα και με μόνο γνώμονα την αποφυγή της περαιτέρω επιδείνωσης της τότε πολιτικής και πολιτειακής ζωής της Χώρας.

Β. Είκοσι πέντε χρόνια μετά τον θάνατό του, και έχοντας το «προνόμιο» να είμαι, με προσωπική του επιλογή, για το χρονικό διάστημα μετά το 1990 ένας από τους συνεργάτες του, αισθάνομαι την ανάγκη και το χρέος να καταθέσω τον προσωπικό μου «οβολό» αποτίμησης της πολιτικής προσωπικότητας του Κωνσταντίνου Καραμανλή, με πλήρη επίγνωση και της μικρής, σε σχέση μ' εκείνο άλλων, σημασίας του αλλά και του, σχεδόν αναπόφευκτου,υποκειμενισμού. Πιστεύω όμως ότι οι αδυναμίες αυτές εκ μέρους μου δεν αλλοιώνουν ουσιωδώς την πραγματικότητα εκείνη, η οποία συνίσταται στο ότι η πολιτική προσφορά και συνεισφορά του Κωνσταντίνου Καραμανλή ήταν τόσο πρόδηλη και τόσο θετική για την πορεία του Τόπου προς το μέλλον ώστε να εκπροσωπεί αναμφιβόλως, στο πεδίο της σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας μας, ένα εμβληματικό Ηγετικό Πρότυπο. Πρότυπο, το οποίο διαμορφώθηκε καθ' όλη την πολιτική παρουσία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, από το 1955 και ύστερα, έως το 1995, όταν και αποχώρησε οριστικά από την ενεργό πολιτική μετά το τέλος της δεύτερης

θητείας του ως Προέδρου της Δημοκρατίας. Υπ’ αυτό, ακριβώς, το πνεύμα έχουν διατυπωθεί οι σκέψεις που εκτίθενται στην συνέχεια.

I. Το πολιτικώς και πολιτειακώς άψογο θεσμικό «αποτύπωμα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην σύγχρονη Συνταγματική Ιστορία της Χώρας

Καθ’ όλη την διάρκεια της πολιτικής του σταδιοδρομίας, υπό την πρωθυπουργική του -και όχι μόνο- ιδιότητα, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επέλεξε να δώσει, ιδίως σε κρίσιμες πολιτικές και πολιτειακές περιόδους, εμφανή προτεραιότητα στις αναγκαίες για τον Τόπο θεσμικές τομές. Κυρίως δε σε τομές, οι οποίες συνδέονται αρρήκτως με την Αναθεώρηση του Συντάγματος. Πολλοί είναι οι λόγοι που δικαιολογούν την κορυφαία και υπεύθυνη αυτή επιλογή του. Οι σπουδαιότεροι εξ’ αυτών απορρέουν εκ του ότι η όλη ηγετική πολιτική φυσιογνωμία του Κωνσταντίνου Καραμανλή του επέτρεψε, οιονεί «προφητικώς», να διαγνώσει -με την συνδρομή και της νομικής του παιδείας, που μπορεί να μην υπήρξε εκτεταμένη πλην όμως ήταν, σε συνδυασμό με την απαράμιλλη πολιτική του διαίσθηση και εμπειρία, αρκούντως συγκροτημένη και στέρεη για μια τέτοια «διάγνωση»– το πόσο ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδας «περνάει», αναγκαίως, και μέσ’ από τον αντίστοιχο εκσυγχρονισμό των Πολιτικών και Πολιτειακών Θεσμών, κατ’ εξοχήν δε εκείνων που εγγυώνται την ομαλή δημοκρατική λειτουργία του Πολιτεύματος. Το υπό τα ως άνω χαρακτηριστικά θεσμικό «αποτύπωμα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή ανιχνεύεται, μ’ εξαιρετική ενάργεια, και στις δύο περιόδους της διακυβέρνησης της Χώρας από τις Κυβερνήσεις του, δηλαδή πριν και μετά την Μεταπολίτευση.

Α. Η «βαθεία τομή» της προ του 1963 περιόδου διακυβέρνησης της Χώρας από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή

Το πρώτο –και από πλευράς ιστορικής αποτίμησης περισσότερο «αφανές» και «αδικημένο» έως σκοπίμως «διαστρεβλωμένο» – θεσμικό «αποτύπωμα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή ανάγεται στην περίοδο μεταξύ 1961-1963. Πρόκειται για την πρόταση Αναθεώρησης του Συντάγματος του 1952, η οποία έμεινε γνωστή ως η «βαθεία τομή». Ο όρος δικαιολογείται, οπωσδήποτε, επειδή μολονότι, όπως θα διευκρινισθεί στην συνέχεια, η αναθεωρητική αυτή πρωτοβουλία δεν είχε «αίσια» κατάληξη, για τα πολιτικά και πολιτειακά δρώμενα της εποχής ήταν άκρως ουσιαστική αλλά και ρεαλιστικώς φιλόδοξη. Πολλώ μάλλον όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε ν’ αντιμετωπίσει τον συνδυασμό της αλαζονείας και της –έστω και κατ’ επίφαση- «παντοκρατορίας» των Ανακτόρων, που έδειχναν σαφώς πώς και γιατί η Βασιλική Οικογένεια, συμπεριλαμβανομένων των «αυλικών» της, είχε πλήρως αποξενωθεί, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες, από την Ελληνική

πραγματικότητα. Επιπλέον, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έπρεπε να εξουδετερώσει, σε αρκετές περιπτώσεις, και την εμφανή πολιτική ανευθυνότητα της τότε, στερούμενης και της αναγκαίας συνοχής, Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, η οποία σ' ένα «ξέσπασμα» λαϊκισμού ενδιαφερόταν, αμέσως ή εμμέσως, μόνο για την κατάληψη της κυβερνητικής εξουσίας.

1. Η ιστορική διαδρομή

Ευθύς μόλις ανέλαβε τα πρωθυπουργικά του καθήκοντα, την 5η Οκτωβρίου 1955 όταν και του ανατέθηκε από τον Βασιλέα Παύλο η εντολή σχηματισμού Κυβέρνησης, μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου Παπάγου, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής γνώριζε καλά -τον βοήθησε σε αυτό και η εμπειρία των προηγούμενων υπουργικών του θητειών- ότι το Σύνταγμα του 1952, υπό τις περιστάσεις που είχε θεσπισθεί και με τον τρόπο που είχε έως τότε εφαρμοσθεί, ήταν παντελώς ανεπαρκές για να επιτρέψει σημαντικά βήματα εκσυγχρονισμού της Χώρας, κατ' εξοχήν στο θέμα των εσωτερικών και εξωτερικών προκλήσεων οι οποίες ήταν ήδη κάτι παραπάνω από ορατές. Πρωτίστως δε των προκλήσεων, οι οποίες ανοίγονταν στον ορίζοντα με βάση την σαφώς εκπεφρασμένη πρόθεση του Κωνσταντίνου Καραμανλή να ενταχθεί η Ελλάδα, και δη το συντομότερο δυνατό, στους Ευρωπαϊκούς Θεσμούς της εποχής εκείνης, κατ' ουσία δε στην τότε ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα). Ας μην ξεχνάμε ότι η πρώτη Συμφωνία Σύνδεσης της Ελλάδας με την ΕΟΚ υπογράφηκε την 9η Ιουλίου 1961, στην Αίθουσα Τροπαίων της Βουλής.

α) Η «κυοφορία» της τότε αναθεωρητικής πρωτοβουλίας του Κωνσταντίνου Καραμανλή διήρκησε από το 1961 έως το 1963. Μιλώντας σε προεκλογική συγκέντρωση της ΕΡΕ στην Θεσσαλονίκη, την 1η Οκτωβρίου 1961, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής τόνισε, μεταξύ άλλων, και τα εξής: «Η πραγματοποίησις, όμως, ριζικών μεταβολών, η επιτάχυνσις της προόδου και η εξυγίανσις της δημοσίας μας ζωής, προϋποθέτει μιαν θαρραλέαν μεταρρύθμισιν: Την αναθεώρησιν των μη θεμελιωδών διατάξεων του Συντάγματος. Η ειρηνική επανάστασις...είναι δυνατόν να πραγματοποιηθή μόνον υπό την προϋπόθεσιν αυτήν». Για λόγους ιστορικής πληρότητας επισημαίνεται ότι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής γνώριζε καλά ότι η απαιτούμενη -κατά τις διατάξεις του άρθρου 108 του Συντάγματος του 1952- πλειοψηφία των δύο τρίτων προκειμένου να ολοκληρωθεί η Αναθεώρηση του Συντάγματος ήταν εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί, όπως άλλωστε αποδείχθηκε ύστερα και από την προσχηματική υπαναχώρηση της Ένωσης Κέντρου -που αρχικά είχε συμφωνήσει την 10η Οκτωβρίου 1962- λίγες ημέρες αργότερα, την 13η Οκτωβρίου 1962, δήθεν λόγω έλλειψης σχετικής αρμοδιότητας της Βουλής. Πλην όμως ο Κωνσταντίνος

Καραμανλής αντέτεινε, υπευθύνως και σθεναρώς, ότι αναλάμβανε την πρωτοβουλία Αναθεώρησης παρά τις σχεδόν ανυπέρβλητες δυσχέρειες ευόδωσής της διότι, κατά την γνώμη του, αρκούσε έστω και «η παρά την δημοσίαν γνώμην δημιουργία της συνειδήσεως περί υφισταμένης ανάγκης αναθεωρήσεως».

β) Ύστερα από ένα χρόνο, την 10η Οκτωβρίου 1962, η Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή ανακοίνωσε την ολοκλήρωση του σχεδίου της πρότασης Αναθεώρησης του Συντάγματος του 1952. Την 16η Φεβρουαρίου 1963 συνεδρίασε η Κοινοβουλευτική Ομάδα της ΕΡΕ, και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανακοίνωσε επισήμως την επικείμενη κατάθεση ολοκληρωμένης πρότασης Αναθεώρησης του ισχύοντος Συντάγματος. Την 19η Φεβρουαρίου 1963 συνεδρίασε προς τούτο το Υπουργικό Συμβούλιο υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, και την 21η Φεβρουαρίου του ίδιου έτους 26 Υπουργοί-Βουλευτές κατέθεσαν στην Βουλή την πρόταση Αναθεώρησης του Συντάγματος του 1952. Αμέσως συγκροτήθηκε η για τον σκοπό αυτό προβλεπόμενη Επιτροπή της Βουλής και άρχισε τις εργασίες της, συνεδριάζοντας εννέα φορές, από την 13η Μαρτίου έως την 5η Ιουνίου 1963.

γ) Την 11η Ιουνίου 1963 η Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή παραιτήθηκε αιφνιδίως και η πρόταση Αναθεώρησης του Συντάγματος ουδέποτε συζητήθηκε στην Ολομέλεια της Βουλής. Η «βαθεία τομή» έμεινε έτσι «στα χαρτιά», πλην όμως η σημασία της κατά την διαδρομή της σύγχρονης Συνταγματικής Ιστορίας μας κάθε άλλο παρά αμελητέα υπήρξε. Επισημαίνεται, ότι κάποιες -με ιδιαίτερη σημασία μάλιστα- από τις θεσμικώς κρίσιμες «καινοτομίες» της «βαθείας τομής» ενέπνευσαν τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και στο πλαίσιο της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας η οποία, όπως εκτίθεται στην συνέχεια, κατέληξε στην θέσπιση του Συντάγματος του 1975.

2. Το περιεχόμενο

Η «βαθεία τομή», μέσ’ από έναν εξαιρετικά ουσιώδη συνδυασμό ρυθμίσεων που αφορούσαν ευρεία Αναθεώρηση ορισμένων αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος του 1952, σχετικών με την «ισορροπία» του Πολιτεύματος, την Διάκριση των Εξουσιών, τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου –και κυρίως τα Κοινωνικά- και τους θεσμούς διευκόλυνσης της ανάπτυξης της Εθνικής Οικονομίας, θα μπορούσε, αν είχε ευοδωθεί, να συμβάλει τα μέγιστα στον ταχύτερο εκσυγχρονισμό της Ελλάδας και στην επιτάχυνση της ενταξιακής της πορείας στην τότε ΕΟΚ. Τα κυριότερα σημεία της ιστορικής αυτής αναθεωρητικής πρωτοβουλίας εντοπίζονται στα εξής:

α) Στην διά της λογικής της θέσπισης των αναγκαίων «θεσμικών αντιβάρων» («checks and balances») ενίσχυση της Εκτελεστικής Εξουσίας –και κυρίως της

Κυβέρνησης- που διέθετε την απαραίτητη δημοκρατική νομιμοποίηση έναντι των de facto διογκωμένων τότε εξουσιών των Ανακτόρων. Εξουσιών, οι οποίες υπήρξαν αιτίες πολλών «δεινών» για την πολιτική και πολιτειακή ζωή της Χώρας, με αποκορύφωμα τις συνθήκες παραίτησης της Κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή και της οριστικής αναχώρησής του για το εξωτερικό (Παρίσι).

β) Στον εξορθολογισμό της λειτουργίας της Νομοθετικής Εξουσίας -προβλεπόταν από τότε ο θεσμός των Βουλευτών Επικρατείας- μέσω της διευκόλυνσης του νομοθετικού έργου της Βουλής διά της δυνατότητας να νομοθετεί ακόμη και σε Τμήματα και να ψηφίζει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου και «νόμους-πλαίσια», που εξειδικεύονται με νομοθετικά διατάγματα. Αλλά και στον εξορθολογισμό πτυχών της Εκτελεστικής Εξουσίας, ιδίως μέσω της συνταγματικής κατοχύρωσης του Ανωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Υπηρεσιών (ΑΣΔΥ).

γ) Στον δραστικό περιορισμό των ακροτήτων εφαρμογής στην πράξη του θεσμού της ασυλίας των Βουλευτών (άρθρο 63 του Συντάγματος του 1952) «δεδομένου ότι έχει ήδη διαμορφωθή ουσιαστικώς καθεστώς αποκλεισμού της άρσεως της ασυλίας άνευ τινός διακρίσεως, επί ζημία δε του κύρους του Κοινοβουλίου καλλιεργείται παρά τη κοινή γνώμη υπό των επιβουλευομένων το ελεύθερον Πολίτευμα η εντύπωσις περί ασυδοσίας, δήθεν, του Βουλευτού έναντι του νόμου».

δ) Στην θεσμοθέτηση Συνταγματικού Δικαστηρίου με δικαιοδοσία που θα επικεντρωνόταν ιδίως στις εκλογικές διαφορές και στην λειτουργία των Πολιτικών Κομμάτων. Από αυτή την καινοτομία της «βαθείας τομής» έμεινε μέσα στον χρόνο μόνο η –αναμφισβητήτως αναχρονιστική και προβληματική, το λιγότερο- πρόβλεψη για την δικαιοδοσία του Συνταγματικού Δικαστηρίου να θέτει, ενδεχομένως, εκτός νόμου Πολιτικά Κόμματα, δίχως να υπολογισθούν άλλες, χρήσιμες, πολιτικές και πολιτειακές δικαιοδοτικές αρμοδιότητές του. Αλλά και δίχως να συνυπολογίζεται ότι ακόμη και η διαδικασία θέσης εκτός νόμου Πολιτικών Κομμάτων θα υπαγόταν έτσι τουλάχιστον σε ουσιώδη δικαστικό έλεγχο, στο ανώτατο δυνατό επίπεδο, όταν μάλιστα η ως τότε αντίστοιχη απόλυτη αυθαιρεσία είχε να «επιδείξει» την, με «συνοπτικές διαδικασίες» και χωρίς καμμία δικαστική εγγύηση, θέση εκτός νόμου του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (α.ν. 509/1947, που κυρώθηκε με το ΝΗ΄ Ψήφισμα).

ε) Στην θεσμοθέτηση σύγχρονων διατάξεων περί αναγκαστικής απαλλοτρίωσης και εκτέλεσης μεγάλων έργων κοινής ωφέλειας, απαραίτητων για την επιτάχυνση και την επιτυχή εξέλιξη της όλης αναπτυξιακής πορείας της Χώρας υπό συνθήκες στήριξης του κοινωνικού συνόλου, και κατά κύριο λόγο των οικονομικώς ασθενέστερων.

στ) Στην κατοχύρωση σημαντικών νέων Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κυρίως δε Κοινωνικών Δικαιωμάτων, παντελώς «άγνωστων» στο κοινωνικό πλαίσιο του Συντάγματος του 1952, με βασικούς άξονες κανονιστικής ρύθμισης την προστασία του γάμου, της οικογένειας και της εργασίας.

Β. Το καταλυτικό θεσμικό «κεκτημένο» της Μεταπολίτευσης

Το θεσμικό «αποτύπωμα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή είναι ακόμη πιο έντονο -συντελούντος και του ότι αφενός η κατάληξή του ευοδώθηκε πλήρως και, αφετέρου, οι αντίστοιχες μνήμες παραμένουν πιο «νωπές»- πάνω στα γεγονότα που «σημάδεψαν», ιδίως από πλευράς θέσπισης του ισχύοντος Συντάγματος του 1975 ύστερα από την επίλυση του Πολιτειακού ζητήματος, την «μετάβαση» από την τραγωδία της επτάχρονης δικτατορίας (1967-1974) και το διεθνές έγκλημα εις βάρος της Μαρτυρικής Κύπρου στην Μεταπολίτευση. Βεβαίως, ουδείς μπορεί ν' αμφισβητήσει ότι ως προς αυτό συνέβαλαν την εποχή εκείνη, και δη καθοριστικώς, και όλες, πέραν της Νέας Δημοκρατίας, οι δημοκρατικές Πολιτικές Δυνάμεις, σ' ένα «ξέσπασμα» υπεύθυνης Εθνικής ομοψυχίας, της οποίας το «στίγμα» διατηρείται ιστορικώς ανεξίτηλο και, ταυτοχρόνως, άκρως διδακτικό. Πλην όμως δίχως τον συνδυασμό της υποδειγματικής πολιτικής «σωφροσύνης» -που κατέστησε εφικτό τον συγκερασμό εν πολλοίς αντιτιθέμενων κομματικών θέσεων- αλλά και της ανυποχώρητης αποφασιστικότητας για την εξαφάνιση κάθε «υπολείμματος» του δικτατορικού καθεστώτος, τον οποίο έκανε πράξη εγκαίρως και συστηματικώς ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, η κατά τ' ανωτέρω «μετάβαση» δεν θα είχε την ίδια προοπτική ούτε, πολύ περισσότερο, θα είχε οδηγήσει στην θέσπιση του πιο σύγχρονου και σταθερού «Θεμελιώδους Νόμου» στην Συνταγματική μας Ιστορία, ήτοι του Συντάγματος του 1975, όπως θα επισημανθεί και στην συνέχεια.

1. Οι πολιτικές εξελίξεις

Η μέθοδος δράσης του Κωνσταντίνου Καραμανλή και της Κυβέρνησής του με στόχο την πλήρη αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974 υπήρξε, κυριολεκτικώς, αστραπιαία αλλά και «σωτήρια», μην αφήνοντας κανένα περιθώριο δημιουργίας «αντίστασης» από τα «κατάλοιπα» του δικτατορικού καθεστώτος, τα οποία κυρίως εντός των Ενόπλων Δυνάμεων δεν είχαν, κάθε άλλο, αμελητέα παρουσία.

α) Την 1η Αυγούστου 1974 εκδόθηκε η πρώτη Συντακτική Πράξη για την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας και την ρύθμιση θεμάτων του δημόσιου βίου έως την θέσπιση νέου Συντάγματος. Δι' αυτής, αφενός καταργήθηκαν όλες, ανεξαιρέτως, οι «συνταγματικές» ρυθμίσεις του

δικτατορικού καθεστώτος και τέθηκε εκ νέου σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, με την εξαίρεση των περί της μορφής του Πολιτεύματος διατάξεών του. Συνολικώς εκδόθηκαν τότε οκτώ Συντακτικές Πράξεις για την θεσμική «κάλυψη» της μεταβατικής περιόδου. Επιπλέον, και παρά τις περί του αντιθέτου «φωνές» ή και εισηγήσεις, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής προχώρησε αμέσως, προκειμένου να μην χαθεί πολύτιμος χρόνος, στην έκδοση της Συντακτικής Πράξης της 4ης Οκτωβρίου 1974 «περί προσφυγής εις την λαϊκήν ετυμηγορίαν προς ολοκλήρωσιν της δημοκρατικής νομιμότητος». Προηγουμένως, με το ν.δ. 59/1974, θεσπίσθηκαν οι διατάξεις για την σύσταση και την επαναλειτουργία των Πολιτικών Κομμάτων δια των οποίων, επιπροσθέτως και μεταξύ άλλων, καταργήθηκε ο προαναφερόμενος α.ν. 509/1947 και νομιμοποιήθηκε το Κ.Κ.Ε.

β) Οι πρώτες μετά την Μεταπολίτευση εκλογές διεξήχθησαν, με υποδειγματικές δημοκρατικές διαδικασίες, την 17η Νοεμβρίου 1974. Είχε δε νωρίτερα προβλεφθεί ότι «εντός 15, το βραδύτερον, ημερών από της διενεργείας εκλογών της Εθνικής Αντιπροσωπείας, η εξ αυτών προερχομένη Κυβέρνησις υποχρεούται όπως προκηρύξει δημοψήφισμα προς καθορισμόν της μορφής του Δημοκρατικού Πολιτεύματος». Το κατά το π.δ. 804/1974 δημοψήφισμα διεξήχθη την 8η Δεκεμβρίου 1974, πριν ακόμη συνέλθει σε πρώτη συνεδρίαση η μετά τις εκλογές προελθούσα Βουλή, έτσι ώστε αυτή να λειτουργήσει με οριστικώς λυμένο το Πολιτειακό ζήτημα. Και το ως άνω δημοψήφισμα διεξήχθη με υποδειγματικές δημοκρατικές διαδικασίες, έτσι ώστε δίχως ίχνος σοβαρής πολιτικής και θεσμικής αμφισβήτησης εγκαθιδρύθηκε οριστικά στην Ελλάδα το Πολίτευμα της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Έτσι έφθασε στο τέλος της η μεγάλη, και με ανυπολόγιστες πολλαπλές συνέπειες, περιπέτεια για την Ελλάδα, που άρχισε με την δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και την εγκαθίδρυση της -εντελώς ξένης όπως αποδείχθηκε εν συνεχεία προς την νοοτροπία του Ελληνικού Λαού- Βασιλείας με την έλευση του Όθωνος, στις αρχές του 19ου αιώνα.

2. Το Σύνταγμα του 1975

Υπό τις κατά τ’ ανωτέρω συνθήκες «άνοιξε», μέσα σ’ ελάχιστους μήνες μετά την Μεταπολίτευση και υπό πρωτόγνωρες για τα πολιτικά μας δεδομένα συνθήκες ομοψυχίας και συναίνεσης, ο δρόμος που οδήγησε στην θέσπιση του νέου, σύγχρονου, δημοκρατικού Συντάγματος του 1975. Κάτι το οποίο ήταν ο «διακαής πόθος» του Κωνσταντίνου Καραμανλή ευθύς μόλις σχημάτισε την πρώτη μεταπολιτευτική Κυβέρνησή του, τον Ιούλιο του 1974.

α) Όλα τα ιστορικά δεδομένα τεκμηριώνουν έκτοτε -και η πάροδος του χρόνου ενισχύει αυτή την διαπίστωση- ότι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε προηγουμένως διαμορφώσει συγκεκριμένες «ώριμες» θέσεις για την δομή και τις

κυριότερες ρυθμίσεις του Συντάγματος, το οποίο επρόκειτο να θεσπισθεί.

α1) Η γνώση του για τα δεδομένα του Συντάγματος της Γαλλικής Δημοκρατίας, τα οποία είχε μελετήσει εμβριθώς κατά την παραμονή του στο Παρίσι, σε συνδυασμό με την τεράστια εμπειρία του σε ό,τι αφορά την ιδιομορφία της Ελληνικής πραγματικότητας, ήταν ένα είδος θεσμικής και πολιτικής «εγγύησης» για την όλη προοπτική θέσπισης του νέου Συντάγματος, το οποίο επρόκειτο ν' αναδειχθεί στο πιο ολοκληρωμένο και πιο σταθερό Σύνταγμα από συστάσεως του Νεότερου Ελληνικού Κράτους, κατ' εξοχήν σε ό,τι αφορά την εμπέδωση της Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου και την θωράκιση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Μέσα σε αυτό το πολιτικό «κλίμα» η Κυβέρνηση συνέταξε ταχύτατα και έδωσε στην δημοσιότητα, την 23η Δεκεμβρίου 1974, ύστερα δε κατέθεσε στην Βουλή, την 7η Ιανουαρίου 1975, το σχέδιο του νέου Συντάγματος. Σχέδιο το οποίο έφερε, εμφανώς, την πολιτική «σφραγίδα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή.

α2) Η Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή, με το Ψήφισμα Γ/1975, συγκρότησε Κοινοβουλευτική Συντακτική Επιτροπή -με πρόεδρο των Κωνσταντίνο Τσάτσο- για την επεξεργασία του τελικού κειμένου του Συντάγματος. Η Ολομέλεια της Αναθεωρητικής Βουλής ψήφισε το νέο Σύνταγμα την 7η Ιουνίου 1975, το οποίο και δημοσιεύθηκε με π.δ. στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, άρχισε δε να ισχύει από την 11η Ιουνίου 1975. Έτσι, σε λιγότερο από ένα χρόνο αφότου συντελέσθηκε η πτώση του δικτατορικού καθεστώτος η Ελλάδα, οπωσδήποτε κυρίως χάρη στο Εθνικής εμβέλειας πολιτικό «μέγεθος» του Κωνσταντίνου Καραμανλή, είχε οριστικά βρει, και μάλιστα με εξαιρετικά ευοίωνες προοπτικές, τον δρόμο για την δημοκρατική πολιτική ομαλότητα υπό συνθήκες αδιάλειπτης συνέχειας και μακράς διάρκειας.

β) Από τις επιμέρους ρυθμίσεις του Συντάγματος του 1975 εκείνες οι οποίες, πέραν της αναμφισβητήτως μεγάλης σημασίας τους για την όλη δομή του, «αναδίδουν» εντόνως το θεσμικό και πολιτικό «πνεύμα» του Κωνσταντίνου Καραμανλή είναι, ιδίως, οι εξής:

β1) Πρώτον, οι ρυθμίσεις για την μορφή του Πολιτεύματος ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, με ουσιαστικό και όχι «διακοσμητικό» όμως ρόλο του, μη Εκτελεστικού βεβαίως, Προέδρου της Δημοκρατίας. Ουσιαστικό ρόλο, ο οποίος αναδεικνυόταν μέσα από τις ενισχυμένες αρμοδιότητες που του αναγνώριζε το αρχικό κείμενο του Συντάγματος του 1975 και που ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε προκρίνει όχι για να μετατρέψει, εμμέσως, το Πολίτευμα σ' ένα είδος «Ημιπροεδρικής» Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Αλλά για να μπορεί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ν' αποτελεί, ως Ρυθμιστής του Πολιτεύματος, αποτελεσματικό «ανάχωμα» εγγύησης της ομαλής λειτουργίας των θεσμών

κυρίως έναντι του επικεφαλής της Εκτελεστικής Εξουσίας, δηλαδή του Πρωθυπουργού -κατά λελογισμένη εφαρμογή της πρακτικής των «θεσμικών αντιβάρων» («checks and balances»), για την οποία έγινε λόγος και προηγουμένως- έτσι ώστε ν' αποφευχθεί το ενδεχόμενο σταδιακής διαμόρφωσης ενός οιονεί ανεξέλεγκτου, θεσμικώς και πολιτικώς, αμιγώς «πρωθυπουργοκεντρικού» πολιτικού συστήματος. Με πιο εμφανή εξαίρεση εκείνη της λεγόμενης «προεδρικής διάλυσης της Βουλής» -που μάλλον ενέπλεκε, χωρίς σπουδαίο λόγο, τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στο προφανές ενδεχόμενο συχνής και βλαπτικής για το Πολίτευμα αντιπαράθεσής του με τα Πολιτικά Κόμματα, και κατ' εξοχήν με την Κυβέρνηση και την Αξιωματική Αντιπολίτευση- οι προμνημονευόμενες αρμοδιότητες ήταν, όπως η μετέπειτα εφαρμογή του Συντάγματος απέδειξε, χρήσιμες για την κατά τρόπο αποτελεσματικό άσκηση, εκ μέρους του Προέδρου της Δημοκρατίας, του ρόλου του ως «Ρυθμιστή» του Πολιτεύματος. Δυστυχώς, η εν πολλοίς πρόχειρη και προσχηματική Αναθεώρηση του Συντάγματος το 1985/1986, υπό τις γνωστές πια πολιτικές συνθήκες της εποχής, στέρησε στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας από αρκετές, εκ των προμνημονευόμενων, χρήσιμες αρμοδιότητες. Έκτοτε, και οπωσδήποτε και σήμερα, τα χαρακτηριστικά ενός ουσιαστικώς αμιγώς «πρωθυπουργοκεντρικού» συστήματος, στο πλαίσιο της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, είναι κάτι παραπάνω από εμφανή, με αντίστοιχη «περιθωριοποίηση» του όλου ρυθμιστικού ρόλου του Προέδρου της Δημοκρατίας. Κάτι το οποίο επέτεινε, δυστυχώς, η κατά το 2019 Αναθεώρηση του Συντάγματος, στο μέτρο που οδήγησε –με στόχο την αποφυγή εκλογών λόγω μη εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας- στην δυνατότητα εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας όχι πια με την έως τότε προβλεπόμενη ενισχυμένη πλειοψηφία της Βουλής, ούτε καν με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των Βουλευτών, αλλ' ακόμη και με σχετική πλειοψηφία. Καθιστώντας έτσι -και πέραν των άλλων- την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, με όλο το «θεσμικό βάρος» το οποίο αυτός «επωμίζεται» ως Ρυθμιστής του Πολιτεύματος, «έρμαιο» στις σκοπιμότητες ακόμη και μιας περιστασιακής πλειοψηφίας στην Βουλή και αφαιρώντας το κύρος που του προσέδιδε, οπωσδήποτε, η όσο το δυνατόν ευρύτερη αποδοχή του από την Εθνική Αντιπροσωπεία, όπως με οξυδέρκεια και θεσμική συνέπεια προέβλεπε το αρχικό κανονιστικό πλαίσιο του Συντάγματος του 1975.

β2) Και, δεύτερον, οι ρυθμίσεις περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κυρίως δε των Δικαιωμάτων εκείνων, τα οποία συνδέονται μ' ένα «στιβαρό» Κοινωνικό Κράτος Δικαίου, όπως άλλωστε επιτάσσει «επιγραμματικώς» π.χ. η διάταξη του άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος. Είναι άκρως χαρακτηριστικό ότι όλες οι μεταγενέστερες Αναθεωρήσεις του Συντάγματος όχι

μόνο «σεβάσθηκαν» -φυσικά με την εξαίρεση της Αναθεώρησης του 1985/1986, κατά τα προεκτεθέντα- τις θεμελιώδεις συνιστώσες του Συντάγματος του 1975, γεγονός το οποίο εξηγεί την διάρκεια και την σταθερότητα της εφαρμογής του στην πράξη, αλλά και αποσκοπούσαν, κατά βάση, στην βελτίωση των συνιστωσών τούτων. Με κύριο άξονα την περαιτέρω κανονιστική θωράκιση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ιδίως ενόψει των προκλήσεων της διαρκώς και «πολυπρισματικώς» εξελισσόμενης Τεχνολογίας. Σημειωτέον, ότι αν η εφαρμογή των περί των Κοινωνικών Δικαιωμάτων διατάξεων του Συντάγματος δεν έχει ως τώρα οδηγήσει στην διαμόρφωση ενός σύγχρονου και επαρκώς αποτελεσματικού Κοινωνικού Κράτους Δικαίου, τούτο δεν οφείλεται στις σχετικές ρυθμίσεις του Συντάγματος. Όλως αντιθέτως οφείλεται στο ότι, δυστυχώς, ούτε η Νομοθετική Εξουσία ούτε η Δικαστική Εξουσία -και προεχόντως το Συμβούλιο της Επικρατείας- διασφάλισαν εν τέλει την κατά το γράμμα και το πνεύμα του Συντάγματος πιστή εφαρμογή των κατά τ’ ανωτέρω διατάξεών του περί των Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Έτσι ώστε να καθιερωθεί η συνταγματική κατοχύρωση ενός είδους «Κοινωνικού Κεκτημένου», το οποίο θα συνέτεινε ευεργετικώς στην ολοένα και πιο προστατευτική για το κοινωνικό σύνολο εφαρμογή τους, και στην απαγόρευση της, οιασδήποτε μορφής, «υποβάθμισης» του εκάστοτε διαμορφούμενου επιπέδου τήρησης των συνταγματικών επιταγών για τις επιμέρους εκφάνσεις του Κοινωνικού Κράτους Δικαίου.

II. Ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδας και η καταλυτική ενίσχυση του κύρους της ιδίως ως πλήρους Κράτους-Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ιστορική διαδρομή του Ελληνικού Κράτους κατά τον 20ό αιώνα έχει πια καταδείξει, με σχεδόν αμάχητα τεκμήρια, ότι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής υπήρξε κορυφαίος, Εθνικής εμβέλειας, Ηγέτης και Πολιτικός -στο ίδιο «βάθρο» που «τοποθετείται» ο Ελευθέριος Βενιζέλος, για διαφορετικούς βεβαίως εν πολλοίς λόγους, όπως είναι ευνόητο και φυσικό ιστορικώς- προεχόντως εξαιτίας της καθοριστικής συμβολής του στον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στην ενίσχυση του κύρους της, πρωτίστως μέσω της ένταξής της, ως πλήρους Κράτους-Μέλους, στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες και νυν Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό το, σύνθετο και για κάποιους -και κυρίως για τους πολιτικούς του αντιπάλους που συχνά υπήρξαν απέναντί του από προφανώς άδικοι έως προκλητικώς αδίστακτοι- σχεδόν αδιανόητο επίτευγμα, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής το «δρομολόγησε» κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης της Χώρας από αυτόν, μεταξύ 1955-1963. Και το ολοκλήρωσε, υπό σχεδόν «ιδανικές» για τα Ελληνικά δεδομένα συνθήκες γενικής αναγνώρισής του εν ζωή, κατά την δεύτερη περίοδο. Ήτοι μετά το 1974 και έως την περάτωση της ενταξιακής διαδικασίας στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες και νυν Ευρωπαϊκή Ένωση, όταν πια

είχε εκλεγεί Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Α. 1955-1963: Η περίοδος του εκσυγχρονισμού και του οριστικού Ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Ελλάδας

Η πρώτη οκταετία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, μεταξύ 1955-1963, δεν έχει, όπως ήδη επισημάνθηκε ακροθιγώς, αξιολογηθεί επαρκώς ως προς την συμβολή της στην εν γένει οικονομική –και όχι μόνο- ανάπτυξη της Χώρας. Και τούτο οφείλεται όχι τόσο στην απλώς εσφαλμένη αποτίμησή της, αλλά εν πολλοίς στην εσκεμμένη διαστροφή της πραγματικότητας εκ μέρους των αντιπάλων του, προκειμένου να μην αναγνωρισθεί πλήρως η έκτοτε κορυφαία κυβερνητική συμβολή του. Αξίζει να τονισθεί ότι την εποχή εκείνη για πολλούς το πολιτικό «κεφάλαιο» Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε οριστικώς «κλείσει». Με το πέρασμα του χρόνου –και παρά την εμμονή αρκετών ακόμη σε αυτή την «διαστρεβλωτική εκστρατεία»– ολοένα και περισσότερο αποκαλύπτεται η όλη καταλυτική συμβολή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην πραγματικά τεράστια προσπάθεια εξόδου της Ελλάδας από την υπανάπτυξη και εκκίνησης της σταθερής πορείας οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την επίτευξη του μεγάλου «οράματός» του: Που δεν ήταν άλλο από την εδραίωση της προοπτικής πλήρους ένταξης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ και στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες, προκειμένου η Χώρα να θωρακίσει όχι μόνο την αναπτυξιακή της πορεία υπό όρους διάρκειας και αδιάλειπτης βελτίωσης, αλλά και την Εθνική Κυριαρχία της έναντι των από βορρά και, κυρίως, «εξ ανατολών» επιβουλών εις βάρος της. Με μεγάλη και τολμηρή οξυδέρκεια ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε διαγνώσει ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να βασισθεί αποκλειστικώς στο ΝΑΤΟ για την υπεράσπιση των Εθνικών της Θεμάτων και των Εθνικών της Δικαίων, κυρίως λόγω της «προνομιακής» μεταχείρισης της Τουρκίας στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής της Συμμαχίας. Και καθένας σήμερα μπορεί να κατανοήσει ποιο «τίμημα» και ποιο κόστος επωμίσθηκε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής για την θαρραλέα και Εθνικώς άκρως εποικοδομητική αυτή στάση του.

1. Στον «αστερισμό» της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Το 1955, όταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε την ευθύνη διακυβέρνησης της Χώρας, η Ελλάδα βρισκόταν ακόμη στο στάδιο μιας φτωχής, ουσιαστικώς γεωργικής, Χώρας. Αρκεί η διαπίστωση ότι τότε το κατά κεφαλήν εισόδημα ήταν, περίπου, 300 δολάρια. Η προσπάθεια εκβιομηχάνισης που ανέλαβαν οι προηγούμενες Κυβερνήσεις είχε φτάσει σε αδιέξοδο, ενώ η γεωργία δεν αρκούσε για να συντηρήσει τον πληθυσμό της υπαίθρου, οι στρατιωτικές δαπάνες αντιπροσώπευαν μεγάλο μέρος των δημόσιων δαπανών και ο πληθωρισμός «σκαρφάλωνε» σε πολύ υψηλά επίπεδα.

α) Ευθύς εξ αρχής, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ενστερνίσθηκε την στρατηγική της νομισματικής σταθερότητας για ν’ αντιμετωπίσει την ως άνω δεινή συγκυρία. Κατά την στρατηγική αυτή η Ελληνική Οικονομία έπρεπε να θεμελιωθεί σε «αντηρίδες» σταθερότητας, με άμεση καταπολέμηση του πληθωρισμού και των ογκωδέστατων ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, με αντίστοιχη αύξηση της παραγωγικότητας και επαρκή εξασφάλιση κεφαλαίων από το εσωτερικό, και ιδίως από το εξωτερικό, για την εκτέλεση μεγάλων επενδυτικών προγραμμάτων. Ο ρυθμός αύξησης των μισθών και των ημερομισθίων δεν θα έπρεπε να είναι ανώτερος του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας, προκειμένου να δημιουργηθούν τ’ αναγκαία πλεονάσματα με προορισμό την τόνωση των επενδύσεων. Ενώ το Κράτος όφειλε ν’ αναλάβει, δίχως ν’ αλλοιώνεται ο φιλελεύθερος χαρακτήρας της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, το βάρος συγκεκριμένων παρεμβατικών δράσεων, φυσικά περιορισμένων ratione materiae και retione temporis. Προς την ίδια κατεύθυνση, και ρυθμίζοντας κατά προτεραιότητα, με τα κατάλληλα νομισματικά και πιστωτικά μέτρα, την ροή του χρήματος για την τόνωση των επενδύσεων, οργανώθηκε ο κρατικός έλεγχος μεγάλου μέρους –και μάλλον του μεγαλύτερου- του τραπεζικού συστήματος της Χώρας.

β) Όταν παραιτήθηκε η τελευταία Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, το 1963, το κοινωνικό και οικονομικό «τοπίο» -άρα η «μεγάλη εικόνα» της Ελληνικής Οικονομίας- είχε αλλάξει εντυπωσιακώς επί τα βελτίω. Η Ελλάδα είχε πια μπει στην «χορεία» των Κρατών με ταχέως αναπτυσσόμενη Οικονομία και με σημαντική βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών που έδιναν άλλες, πολύ θετικές, διαστάσεις στην θωράκιση της κοινωνικής συνοχής και στην καταπολέμηση των εγγενών αιτίων πρόκλησης των μεγάλων ανισοτήτων του πρόσφατου παρελθόντος. Παραλλήλως, και η βιομηχανική ανάπτυξη, «πατώντας» σε στέρεες βάσεις, είχε ήδη αρχίσει ν’ αποδίδει καρπούς και το εν γένει οικονομικό κύρος της Χώρας διεθνώς βελτιωνόταν θεαματικά, όπως έδειχνε και η επιτυχής προσέλκυση μεγάλων ξένων επενδύσεων. Τέλος, η εισροή του «απόδημου» ναυτιλιακού

κεφαλαίου συνέτεινε όχι μόνο στην ραγδαία αύξηση του ναυτιλιακού συναλλάγματος, αλλά και στην διοχέτευση ικανού επενδυτικού κεφαλαίου στην Βιομηχανία, στις Τράπεζες και στις εν γένει Υπηρεσίες.

2. Όπως ευκρινώς επεξηγήθηκε, η κατά τ' ανωτέρω πρωτοποριακή αναπτυξιακή κοινωνική και οικονομική πολιτική των Κυβερνήσεων του Κωνσταντίνου Καραμανλή μετά το 1955 είχε ως στρατηγικής, κυριολεκτικώς, σημασίας στόχο και την όσο το δυνατόν ταχύτερη οριστική ένταξη της Χώρας στην τότε ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) –και όχι στην ΕΖΕΣ (Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών)- δοθέντος ότι έμφαση δινόταν, και ορθώς, όχι τόσο στην άμεση οργάνωση βαριάς βιομηχανίας, που ούτως ή άλλως ήταν ανέφικτη υπό τις συνθήκες της εποχής, όσο στην ενίσχυση του, lato sensu, παραγωγικού τομέα.

α) Έτσι, μετά την εξαγγελία επίτευξης της οριστικής Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την τότε ΕΟΚ, την 30η Μαρτίου 1961 και την υπογραφή της Συμφωνίας αυτής την 9η Ιουλίου του 1961, άρχισαν εντατικές διαπραγματεύσεις που ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε αναθέσει, κατά κύριο λόγο, στους Ε. Αβέρωφ, Ξ. Ζολώτα και Γ. Πεσμαζόγλου. Την 1η Νοεμβρίου 1962, η Ελλάδα ήταν πια συνδεδεμένο μέλος της ΕΟΚ επιτυγχάνοντας, μεταξύ άλλων, ευρύτατη κατάργηση δασμών και άλλων περιοριστικών μέτρων εις βάρος των Ελληνικών προϊόντων, εναρμόνιση της αγροτικής της πολιτικής με την «Κοινή Αγροτική Πολιτική» και πολύτιμες οικονομικές «χορηγίες», κατά πρώτο λόγο υπό την μορφή δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

β) Η προαναφερόμενη Συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και της τότε ΕΟΚ εκτελέσθηκε κανονικά ως την «αποφράδα» 21η Απριλίου 1967, όταν και ανεστάλη. Γεγονός το οποίο αποδεικνύει ότι αν δεν είχε μεσολαβήσει η τραγωδία της επτάχρονης δικτατορίας, η Ελλάδα θα ήταν, χάρη στην «οραματική» πολιτική και την στρατηγική αποτελεσματικότητα του Κωνσταντίνου Καραμανλή, πολύ ενωρίτερα πλήρες μέλος της τότε ΕΟΚ και των τότε Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Β. Η Ελλάδα πλήρες Κράτος-Μέλος της τότε ΕΟΚ και των τότε Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Πρώτη προτεραιότητα του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αμέσως μετά την πλήρη αποκατάσταση των Δημοκρατικών Θεσμών στην Ελλάδα, ήταν η επανεκκίνηση της διαδικασίας ένταξης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ –επομένως και στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες- ως πλήρους Κράτους-Μέλους. Και δεν ήταν μόνο η ανάγκη να κερδηθεί, χωρίς χρονοτριβή, ο «χαμένος χρόνος» της δικτατορικής περιόδου και της αναστολής, το 1967 κατά τα προεκτεθέντα, της εκτέλεσης της Συμφωνίας Σύνδεσης της Ελλάδας με την τότε ΕΟΚ. Η τραγωδία της Μαρτυρικής

Κύπρου, μετά την βάρβαρη τουρκική εισβολή και κατοχή, δικαίωσε στο ακέραιο, και δη αναδρομικώς, την πάγια και εδραία πεποίθηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή ότι η είσοδος της Ελλάδας στην «χορεία» των Κρατών-Μελών των εν γένει Ευρωπαϊκών Θεσμών ήταν πρόσθετη και ουσιώδης εγγύηση και για την Εθνική Κυριαρχία της και την εδαφική της ακεραιότητα. Η ιταμή, χωρίς καν προσχήματα, συμμετοχή του ΝΑΤΟ -με την ανοχή ή και την καθοδήγηση των ΗΠΑ- στην «παράδοση» της Κύπρου στις «ορέξεις» της Τουρκίας αποδείκνυε, με αμάχητα τεκμήρια, ότι για την Συμμαχία η Τουρκία «άξιζε» πολλά περισσότερα από την Ελλάδα σε ό,τι αφορά την επίτευξη των γεωστρατηγικών της στόχων, όπως είχαν, κατά κυνικό τρόπο, καθορισθεί την εποχή εκείνη.

1. Οι προβλέψεις του Συντάγματος του 1975

Το πόσο εγκαίρως και με εντυπωσιακώς οργανωμένο τρόπο είχε σχεδιάσει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής την ταχύτατη εξέλιξη της διαδικασίας ένταξης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ -και, κατ’ αποτέλεσμα και εν τέλει, στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αφού ήδη την 1η Ιουνίου 1967 είχε υπογραφεί η Συνθήκη Συγχώνευσης των τριών Κοινοτήτων, ΕΚΑΧ, ΕΟΚ και ΕΥΡΑΤΟΜ- προκύπτει και από το ολοκληρωμένο κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο ενέταξε στο Σύνταγμα του 1975 προκειμένου η ενταξιακή διαδικασία να μην συναντήσει ουσιώδη θεσμικά προσκόμματα. Πράγμα το οποίο, αυτονοήτως, απαιτούσε και τις κατάλληλες προς τούτο προβλέψεις αυτού τούτου του Συντάγματος. Μεταξύ των διατάξεων αυτών «πρωτεύουσα» είναι η θέση:

α) Πρώτον, των διατάξεων του άρθρου 28 παρ. 2 και 3, του Συντάγματος, όπως «φωτίζονται» -κατά την ιστορική, γραμματική και τελεολογική ερμηνεία τους- και από την μετ’ αναθεώρηση του Συντάγματος προστεθείσα ερμηνευτική δήλωση, κατά την οποία «το άρθρο 28 αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της Χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης».

α1) Ειδικότερα, κατά τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 28 του Συντάγματος: «Για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα κράτη, μπορεί να αναγνωρισθούν, με συνθήκη ή συμφωνία, σε όργανα διεθνών οργανισμών αρμοδιότητες που προβλέπονται από το Σύνταγμα. Για την ψήφιση νόμου που κυρώνει αυτή την συνθήκη ή συμφωνία απαιτείται πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών.» Και κατά τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 3 του Συντάγματος: «Η Ελλάδα προβαίνει ελεύθερα, με νόμο που ψηφίζεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, σε περιορισμούς ως προς την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας της, εφόσον αυτό υπαγορεύεται από σπουδαίο εθνικό συμφέρον, δεν θίγει τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και γίνεται με βάση τις

αρχές της ισότητας και με τον όρο της αμοιβαιότητας.»

α2) Η «διπλή» αυτή συνταγματική βάση εξασφάλιζε το πλεονέκτημα της εναλλακτικής, κατά τις περιστάσεις, επίκλησης των οικείων διατάξεων του άρθρου 28 του Συντάγματος, προκειμένου η απαιτούμενη πλειοψηφία στην Βουλή να μην «ορθώσει» ανυπέρβλητα εμπόδια ως προς την ευόδωση του θεσμικού σκέλους της τελικής κύρωσης της Συμφωνίας ένταξης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ και στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Γι' αυτό και οι μεν διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 28 του Συντάγματος απαιτούν, κατά την ψήφιση του νόμου περί κύρωσης μιας τέτοιας Συμφωνίας, ιδιαιτέρως ενισχυμένη πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των Βουλευτών. Οι δε διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 28 του Συντάγματος «αρκούνται», για το ίδιο ζήτημα, στην αυξημένη «απόλυτη» πλειοψηφία του όλου αριθμού των Βουλευτών. Τέλος, και κατά τα προεκτεθέντα, η μεταγενεστέρως προστεθείσα «ερμηνευτική δήλωση», υπό το άρθρο 28 του Συντάγματος, «εγγυάται» την δυνατότητα της επίκλησης και των δύο ως άνω συνταγματικών ρυθμίσεων, σε ό,τι αφορά πλέον την διεκπεραίωση της εν γένει συμμετοχής της Χώρας «στις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης».

β) Δεύτερον, μάλλον -και κατά την ορθότερη άποψη- και των διατάξεων του άρθρου 43 παρ. 4 του Συντάγματος, σύμφωνα με τις οποίες: «Με νόμους που ψηφίζονται από την Ολομέλεια της Βουλής μπορεί να παρέχεται εξουσιοδότηση έκδοσης κανονιστικών διαταγμάτων για τη ρύθμιση των θεμάτων που καθορίζονται σ' αυτούς σε γενικό πλαίσιο. Με τους νόμους αυτούς χαράζονται οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις της ρύθμισης που πρέπει να ακολουθηθεί και τίθενται χρονικά όρια για τη χρήση της εξουσιοδότησης.»

β1) Τούτο δικαιολογείται εκ του ότι αυτή η ρύθμιση του Συντάγματος διασφάλιζε την κατάλληλη, συνταγματικώς οργανωμένη, διαδικασία για την μέσω π.δ. -και όχι με τήρηση της οπωσδήποτε «χρονοβόρας» συνήθους νομοθετικής διαδικασίας- προσαρμογή της Ελληνικής Έννομης Τάξης στο σύνολο των κανονιστικών δεδομένων της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, άρα και την «απορρόφηση» του αντίστοιχου θεσμικού «Ευρωπαϊκού Κεκτημένου». Με την πρόσθετη επισήμανση ότι μια τέτοια διαδικασία είναι, εκ φύσεως, διαρκής, αφού η προσαρμογή της Έννομης Τάξης των Κρατών-Μελών της νυν Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρωτογενές και, κατ' εξοχήν, στο παράγωγο Ευρωπαϊκό Δίκαιο συντελείται πάντοτε και θα συντελείται αενάως.

β2) Όπως δε η ίδια η Ελληνική εμπειρία απέδειξε, η προσφυγή στις ως άνω διατάξεις του άρθρου 43 παρ. 4 του Συντάγματος όχι μόνο δεν περιορίσθηκε στην προσαρμογή της Ελληνικής Έννομης Τάξης στις απαιτήσεις του θεσμικού «Ευρωπαϊκού Κεκτημένου» έως την ένταξη της Χώρας στην τότε ΕΟΚ και στις

τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αλλά συνεχίζεται και θα συνεχίζεται αδιαλείπτως, όπως προκύπτει π.χ. και από το ότι, και σήμερα, το μεγαλύτερο μέρος των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης εντάσσεται στην Ελληνική Έννομη Τάξη μέσω π.δ., κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 43 παρ. 4 του Συντάγματος.

γ) Και, τρίτον, των διατάξεων του άρθρου 78 παρ. 5 του Συντάγματος.

γ1) Κατά τις διατάξεις αυτές: «Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται να επιβληθούν με εξουσιοδότηση νόμων πλαισίων εξισωτικές ή αντισταθμιστικές εισφορές ή δασμοί, καθώς και να ληφθούν οικονομικά μέτρα στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων της Χώρας με οικονομικούς οργανισμούς ή μέτρα που αποβλέπουν στην εξασφάλιση της συναλλαγματικής θέσης της Χώρας.»

γ2) Η χρησιμότητα των ως άνω διατάξεων του άρθρου 78 παρ. 5 του Συντάγματος για την Ευρωπαϊκή πορεία της Χώρας εν γένει εντοπίζεται, πέραν των άλλων, κατά κύριο λόγο στην ρύθμιση που καθιερώνει και την δυνατότητα λήψης οικονομικών μέτρων, στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων της Χώρας με οικονομικούς οργανισμούς, ή μέτρων που αποβλέπουν στην εξασφάλιση της συναλλαγματικής της θέσης. Ως προς αυτό υπενθυμίζεται ότι όταν θεσπιζόταν το Σύνταγμα του 1975 βασικός στόχος, ως προς την Ευρωπαϊκή προοπτική της Ελλάδας ήταν, κατά τα επανειλημμένως προεκτεθέντα, η οριστική ένταξή της στην τότε ΕΟΚ, ήτοι σε αμιγώς, σχεδόν, «Οικονομικό Οργανισμό».

2. Ο «θρίαμβος» του Κωνσταντίνου Καραμανλή απέναντι στον λαϊκισμό και στην δημαγωγία των πολιτικών του αντιπάλων

Η αμέσως μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας πολιτική διαδρομή του Κωνσταντίνου Καραμανλή, μ' επίκεντρο την ολοκλήρωση της ενταξιακής πορείας της Χώρας προκειμένου να γίνει πλήρες Κράτος-Μέλος της τότε ΕΟΚ και των τότε Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εν τέλει, μπορεί να χαρακτηρισθεί ως η κορύφωση της πολιτικής του υπευθυνότητας και ο «θρίαμβός» του ιδίως απέναντι στην τότε Αξιωματική Αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ.

α) Έχοντας προετοιμάσει, καταλλήλως και με πληρότητα, το αναγκαίο θεσμικό συνταγματικό πλαίσιο όπως εκτέθηκε αναλυτικώς προηγουμένως, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επιτάχυνε τις διαδικασίες οριστικής ένταξης της Χώρας στην τότε ΕΟΚ και στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

α1) Μετά την κατά τ' ανωτέρω υποβολή, το 1975, της σχετικής αίτησης προς τ' αρμόδια όργανα των τότε Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων -και κυρίως προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων- το 1976 άρχισαν οι ουσιαστικές ενταξιακές διαδικασίες, υπό την προσωπική επίβλεψη και παρακολούθηση του Κωνσταντίνου

Καραμανλή. Τον οποίο «επικουρούσε» μια μικρή, πλην όμως εξαιρετικά ικανή και επαρκής τεχνοκρατικώς, ομάδα ειδικών συνεργατών του, τους οποίους ο ίδιος είχε επιλέξει. Οι διαπραγματεύσεις δεν ήταν, κάθε άλλο, απλό ζήτημα. Οι αντιδράσεις των αρμόδιων οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν ήταν πάντοτε θετικές. Και όπως είναι κοινώς πλέον γνωστό κάμφθηκαν μόνον όταν, ύστερα από καθοριστικές προσωπικές παρεμβάσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή, το ζήτημα λύθηκε ουσιαστικώς με πολιτική απόφαση, που οφειλόταν κατά κύριο λόγο στον Πρόεδρο της Γαλλίας Valéry Giscard d' Estaing και στον Γερμανό Καγκελάριο Helmut Schmidt. Και είναι επίσης κοινώς πλέον γνωστό και αποδεκτό ότι οι δύο αυτοί κορυφαίοι ηγέτες εντός του κύκλου των Κρατών-Μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συναποφάσισαν βασιζόμενοι, σχεδόν αποκλειστικώς, στο προσωπικό κύρος του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ο οποίος είχε καταφέρει να τους πείσει προς αυτή την κατεύθυνση -και κυρίως τον Helmut Schmidt- με το πρόσθετο, πλην όμως καταλυτικό για το μέλλον των Ευρωπαϊκών Θεσμών, επιχείρημα πως η είσοδος της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ, και επέκεινα στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, γενικώς θα ήταν, από πολλές πλευρές και ιδίως από πλευράς ισχυρών πολιτισμικών συμβολισμών, χρήσιμη έως και πολύτιμη για τις ίδιες τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και την μελλοντική τους προοπτική.

α2) Την 28η Μαΐου 1979, σε μια ιστορική συνάντηση στο Ζάππειο όπου κυριαρχούσε η ηγετική φυσιογνωμία του Κωνσταντίνου Καραμανλή, υπογράφηκε επισήμως η Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ. Ενώ η επίσημη ένταξη της Ελλάδας στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες συντελέσθηκε την 1η Ιανουαρίου 1981, λίγο πριν από τις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου 1981, και ενώ πλέον ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είχε εκλεγεί Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

β) Την καταξίωση του Κωνσταντίνου Καραμανλή για το μεγάλο -και καθοριστικής σημασίας ως προς την όλη προοπτική της Ελλάδας στο διεθνές στερέωμα- επίτευγμα της ένταξής της στην τότε ΕΟΚ και στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες «επισφράγισε» ο «θρίαμβός» του και απέναντι στον ακραίο και ανεύθυνο λαϊκισμό του μεγαλύτερου μέρους της Αντιπολίτευσης της εποχής εκείνης.

β1) Ουσιαστικώς, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής οδήγησε την Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή της πορεία μόνος, με τον Ανδρέα Παπανδρέου να έχει καταφέρει να συμπαρασύρει μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης σε μια νοοτροπία έντονου αντιευρωπαϊσμού, άκρως διαβρωτικού και υπονομευτικού για την «τύχη» της μελλοντικής πλήρους εφαρμογής των όσων συμφωνήθηκαν, κατά τα προεκτεθέντα, την 28η Μαΐου 1979. Τον κίνδυνο «ανατροπής» του μεγάλου κεκτημένου της επιτυχούς περαίωσης της ενταξιακής διαδικασίας της Ελλάδας επέτεινε όχι μόνον η πλήρης αμφισβήτησή της κυρίως από το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα

Παπανδρέου, αλλά και η «απειλή» του τελευταίου ότι μετά τις εκλογές του 1981 το ζήτημα θα κρινόταν οριστικώς μέσω δημοψηφίσματος. Ο ίδιος ισχυριζόταν, μετέπειτα, ότι δεν το «εννοούσε» πραγματικά, αλλά το έκανε προκειμένου ν' αντιμετωπίσει έντονες εσωκομματικές πιέσεις ορισμένων ακραίων τάσεων, που έθεταν σε κίνδυνο την προοπτική επικράτησης του ΠΑΣΟΚ στις επερχόμενες εκλογές. Ουδείς όμως μπορούσε να είναι βέβαιος για το μέγεθος μιας τέτοιας «διακινδύνευσης», πολλώ μάλλον όταν η πολιτική «αμφιθυμία» -που πολλές φορές άγγιζε τα όρια του πολιτικού καιροσκοπισμού, όπως φάνηκε π.χ. και από την υπαναχώρησή του και την συνακόλουθη μη ανανέωση της θητείας του Κωνσταντίνου Καραμανλή ως Προέδρου της Δημοκρατίας, το 1985- του Ανδρέα Παπανδρέου ήταν δεδομένη. Οφείλω δε να διευκρινίσω ότι δεν έχω πρόθεση -κατ' ουδένα τρόπο, πολλώ μάλλον όταν δεν έχω καν το δικαίωμα- να μειώσω τα, αρκετά, θετικά στοιχεία της ηγετικής και πολιτικής προσωπικότητας του Ανδρέα Παπανδρέου. Πλην όμως τα όσα του «καταλογίζονται» εδώ, για τα συγκεκριμένα πολιτικά ζητήματα, αποτελούν πια «κοινό τόπο» στο πεδίο της σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας του Τόπου.

β2) Αυτός ήταν και ο λόγος, για τον οποίο ο Κωνσταντίνος Καραμανλής αποφάσισε να διεκδικήσει την εκλογή του ως Προέδρου της Δημοκρατίας. Με τις αυξημένες αρμοδιότητες που είχε τότε ακόμη ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής γνώριζε πως θα μπορούσε να ορθώσει «τείχος ευθύνης» απέναντι στην Αξιωματική Αντιπολίτευση, αν αυτή, μετά την εκλογική της επικράτηση -που φαινόταν πια βέβαιη- πραγματοποιούσε ιδίως την ως άνω εξαγγελία περί δημοψηφίσματος. Κατά τούτο η Ελλάδα οφείλει, εν τέλει, στον Κωνσταντίνο Καραμανλή όχι μόνο την ταχύτατη, για τα δεδομένα της εποχής, ευόδωση της ενταξιακής διαδικασίας στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Αλλά και την μέσω της εκλογής του ως Προέδρου της Δημοκρατίας «εμπέδωση» των εγγυήσεων αφενός της πλήρους εφαρμογής και της Πράξης Προσχώρησης της Ελλάδας στην τότε ΕΟΚ, της 28ης Μαΐου 1979, και της Συμφωνίας Ένταξής της στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες, της 1ης Ιανουαρίου 1981. Και, αφετέρου, της περαιτέρω ομαλής μελλοντικής Ευρωπαϊκής πορείας της Χώρας. Και σε αυτό τον τομέα η Ιστορία δικαίωσε, «πανηγυρικώς», τον Κωνσταντίνο Καραμανλή.

Επίλογος

Η μεγάλη πολιτική παρακαταθήκη του Κωνσταντίνου Καραμανλή η οποία τον κατατάσσει, χωρίς αμφιβολία, στους πραγματικά «<